

ПРИПРЕМНА РАДЊА КАО КРИВИЧНО ДЕЛО

I

Пут који води у свет криминалитета је некада врло кратак. Но то није увек случај. Често је доста дуга етапа која прати увек свако умишљајно проузроковање. У времену од тренутка рабања криминалне мисли па до њеног спровођења у дело могуће је да се појави више тачака успона које осваја једно лице. Наиме, реч је о одлуци за извршење кривичног дела, припремању кривичног дела, покушају кривичног дела и најзад, довршењу радње кривичног дела и проузроковању последице. Ови успони или боље рећи етапе у реализацији кривичног дела су само могући а не и нужни у једном понашању. Тако се у неким случајевима реализовање одлуке зауставља на предузимању припремних радњи или само на покушају кривичног дела, а да и не долази до потпуног извршења кривичног дела. Све ове етапе реализације кривичног дела немају исти кривичноправни значај, па стога оне свака за себе налажу потребу и дужност њиховог осветљавања и сагледавања. Наш задатак у овом раду је да подвргнемо проучавању припремну радњу и учинимо видљивијом њену кривичноправну проблематику, као и да сагледамо одговарајућа решења.

1. *Генеза и реализација кривичног дела.* — а) *Етапе у настајању кривичног дела.* Прва етапа у настајању и рабању кривичног дела јесте размишљање о његовом извршењу и само доношење одлуке да се изврши то дело. Садржај те одлуке, њена потенцијална снага као и чврстина могу да буду ванредно различити и условљени како социјалним тако и личним факторима. Не улазећи дубље у овај сложени криминолошки проблем, теорија кривичног права а и законодавства појединих земаља усвајају опште правило да се не кажњава за саму кривичну одлуку, ма колико она и њен власник покварени и криминални били. У овој етапи не може се уопште поставити питање постојања кривичног дела, пошто се у њој не сусрећемо са материјалним елементом који је обележје кривичног дела. Према томе, може се рећи да сама кривична одлука не подстиче интервенцију кривичног закона ако се она не материјализује на одређен начин у спољашњем свету. Прво спољашње манифестовање кривичне одлуке јесте њено саопштавање неком лицу и оно представља усмени део извршења кривичног дела. По правилу, и за ово манифестовање кривичне одлуке се не кажњава, осим ако се не ради о неком начину извршења кривичног дела ⁽¹⁾.

(1) J. A. Roux, Cours de droit criminel, français, 2e éd., Paris, 1927, p. 73—74.

После донете кривичне одлуке једно лице се обично на томе не зауставља. Оно најчешће креће у акцију предузимајући извесне акте којима обелодањује своју одлуку. Обелодањење кривичне одлуке може да се појави у облику припремне радње или у облику покушаја кривичног дела. Припремна радња претходи покушају и отуда се појављује у односу на њега као претходна етапа у генези и реализацији кривичног дела. У савременом праву се по правилу за припремну радњу не кажњава и она у већини страних кривичних законика не чини општу установу ⁽²⁾. Међутим, у изузетним случајевима, руководећи се одређеним разлозима, законодавац једне земље изричито проглашава припремну радњу за кривично дело, те тада она има значење деликта своје врсте (*sui generis*).

Учинилац напуштајући једном етапе размишљања и припремања кривичног дела прелази на остварење бића кривичног дела. Тада његово понашање доводи некада само до делимичног остварења бића кривичног дела. У том случају радња извршења је била започета али није довршена или је довршена али последица кривичног дела није наступила. То је, у ствари, трећа етапа у генези и реализацији кривичног дела, која у себи носи проблематику покушаја кривичног дела. Она, за разлику од претходне две, чини прву кажњиву етапу и представља општи институт у кривичном законик у ⁽³⁾.

Четврта етапа уствари представља потпуно остварење свих елемената бића кривичног дела, а нарочито његове последице, коју закон тражи за постојање конкретног свршеног кривичног дела ⁽⁴⁾.

б) *Припремна радња у генези кривичног дела.* У процесу остварења кривичног дела између унутрашње кривичне одлуке и кажњивог започињања извршења налази се припремна радња. Она се најчешће манифестује у следећим делатностима: набављање и припремање средстава за извршење кривичног дела; тражење саучесника, испитивање места на коме ће и прилика под којима ће започети кривично дело; упознавање личности према којој ће се извршити кривично дело и др. ⁽⁵⁾.

Не улазећи у излагање шта се све може и на који начин остварити горе набројаним делатностима, с обзиром да су то све питања практичне природе, на плану општих разматрања о припремној радњи може се рећи да горњи примери евидентно показују да припремна радња излази из сфере унутрашњих психичких аката личности и представља један догађај којим се дејствује на спољашњи свет. Међутим, обележје спољашњег акта није карактеристика само припремне радње. Манифестовање кривичне одлуке може да буде изражено и у виду покушаја кривичног дела. Но, разлика између ова два облика спољашњег манифестовања кривичне одлуке лежи у времену обелодањења те одлуке. Припремна радња се појављује раније и она претходи покушају. Тако, на пример, радња оштрења ножа ради

⁽²⁾ R. Garraud: *Traité théorique et pratique du droit pénal français*, T. I., 3e éd., Sirey, 1913, 1935, p. 482.

⁽³⁾ Др Т. Живановић: *Основни кривичног права*, Општи део, књ. II, св. 1 и 2, Београд, 1937, стр. 151; P. Bouzat et J. Pinatel: *Traité de droit pénal et de criminologie*, T. I, Paris, 1963, p. 207.

⁽⁴⁾ Liszt-Schmidt: *Lehrbuch des Deutschen Strafrechts*, Berlin u Leipzig, 1921, S. 200.

⁽⁵⁾ Уп. R. Frank: *Vollendung und Versuch* (Vergleichende Darstellung, Allg. Teil, V, S. 184, цит. према Ф. Бачићу: *Почетак извршења кривичних дела и кажњивости припремне радње*, Београда, 1934, стр. 137.

извршења кривичног дела убиства чини једну претходну радњу у односу на покушај убиства. Имајући ово у виду, као и то да је појам покушаја садржан у започињању извршења једног кривичног дела ⁽⁶⁾, може се рећи да припремна радња, као вољни акт којим се обелодањује кривична одлука, представља спољашњу радњу која претходи започињању извршења кривичног дела. Она, као таква не чини акт којим се започиње остварење бића кривичног дела.

У улози претходног чина, иако не конституише започињање извршења намераваног кривичног дела, припремна радња је повезана са тим деликтом. Та веза је таква да се припремна радња просто утапа у другу радњу која служи за извршење кривичног дела. Њена природа даје само један плод, и то у облику припреме која треба да олакша и омогући односно допринесе остварењу радње извршења ⁽⁷⁾. Стога она и нема свој самосталан правац ни са гледишта узрочности, она се појављује само као услов, док је узрок последице кривичног дела само радња извршења. Тако, на пример, куповање лествица за пењање, прислањање лествица уза зид ради извршења крађе, представља припрему која треба да олакша и омогући остварење овог деликта.

Свакидашњи наш живот сведочи да припремна радња не чини отпочињање извршења намераваног дела. На пример, ако неко спремајући се на пут, набави потребну опрему или набави пасош, он се припрема, посредни је припремна радња. Настанком припремне радње стварно су отшкринута врата намери аутора те радње, из које може да произиђе читав низ других радњи, па и радња извршења кривичног дела.

Но, иако је одлука за извршење кривичног дела пропраћена припремном радњом, први озбиљан корак ка остварењу кривичног дела, ипак у претежном делу савременог законодавства начелно припремна радња није кажњива. Она по тим законодавствима излази у начелу из оквира кривичне одговорности. Ово становиште усвојено је у француском КЗ, белгијском КЗ, италијанском КЗ, немачком КЗ, швајцарском КЗ, пољском КЗ ⁽⁸⁾. Овде спада и југословенски Кривични законик. За некажњивост припремне радње изјашњава се и савремена теорија ⁽⁹⁾.

Из оваквог третмана припремне радње настаје питање да ли је оправдано некажњавање припремне радње? На ово питање теорија има више потврних одговора ⁽¹⁰⁾. Пре свега, док се учинилац налази још у припремању, он, скоро по правилу, поново оцењује разлоге за и против извршења кривичног дела, па отуда, уколико код њега преовладају ови други, он може и да се предомисли и да не започне извршење кривичног дела. Свест је врло јак посредник за одустајање од намере. Све силе које утичу на промену одлуке док се још није испољила у некој спољашњој радњи, све те силе подједнако па чак и у потенцираним размерама утичу на свест чо-

(6) V. P. Bouzat, et. J. Pinatel, op. cit., p. 210.

(7) R. Maurach: Deutsches Strafrecht, Allg. Teil, Karlsruhe, 1954, S. 426.

(8) Уп. Објашњење уз нацрт Кривичног законика ФНРЈ, Београд, 1951.

(9) R. Garraud, op. cit. p. 483, P. Bouzet et J. Pinatel, p. 211—213, H. Welzel: Das deutsche Strafrecht, VI Aufl, Berlin, 1958, S. 163; J. Таховић: Кривично право, Општи део, Београд, 1961, стр. 241.

(10) В. Ф. Бачић; op. cit., стр. 131.

века на раскрсници припреме и започињања извршења кривичног дела. Био би погрешан онај систем који би паралисао сваку делатност свести која се буди, чињеницом која повратак чини бесциљним, иако човек по довршењу припремне радње, одуставши од намере није ни почео њено спровођење у дело.

Да припремна радња треба да остане некажњена, истиче се и околност што она још не сведочи да би њен учинилац извршио или бар отпочео извршење кривичног дела. Она је по свом карактеру неодређена и не указује увек поуздано на извршење одређеног кривичног дела. Због тога, манифестовање кривичне одлуке у облику припремне радње представља још крхак стаклени ослонац на коме би се могла засновати кривична одговорност.

Истакнути разлози у прилог некажњавању припремне радње осветљавају њену формалну страну и не дају потпун одговор на постављено питање. Прави разлог за објашњење оваквог става великог дела кривичних законика треба тражити у друштвеној вредности понашања у виду припремне радње. Другим речима, шта то понашање представља за једно конкретно савремено друштво. Са овог аспекта посматрана, припремна радња у својим разноликим појавним формама (облицима), који су више или мање удаљени од извршења дела и последице, као и њен непоуздан основ за утврђивање дела које се припрема тим понашањем, указује да она не представља још за једно друштво-државу опасност у толиком степену да би улазила у сферу кривичне одговорности. Ово понашање за конкретно друштво-државу не значи још напад или угрожавање заштитног објекта кривичног дела и не проузрокује никакву штету на том објекту. Оно је још врло далеко од тога да представља повреду или неко непосредно угрожавање примарних потреба опстанка одређеног друштва и његовог развоја односно друштвених односа који постоје у конкретном друштву-држави. Стога припремна радња са гледишта одређеног друштва-државе у себи не садржи онај степен просечне друштвене опасности који је то друштво-држава резервисало за своју интервенцију путем кривичне санкције на плану његовог сузбијања. Према томе, социјални значај припремне радње објашњава да та радња још не поседује степен друштвене опасности да би се наметала интервенција путем кривичног права.

Када се овако сагледа ствар, онда није тешко разрешити питање зашто савремени кривични законици, па и наш Кривични законик, не инкриминишу и не кажњавају припремну радњу.

Међутим, евидентна је чињеница да закон забрањује неку радњу која може да послужи као припремна за извршење кривичног дела, без обзира на радњу са којом би се ишло на извршење. На пример, договор за извршење кривичног дела. У таквом случају, та радња, иако је по својој природи припремна, није кривичном санкцијом забрањена као припремна радња за извршење кривичног дела, већ се појављује као самостално кривично дело — *delictum sui generis*. Она са гледишта кривичног законика није припрема већ кривично дело. После свега изложеног, припремна радња добија следећа своја обележја: 1) то је вољна радња, 2) манифестује се у спољашњем свету, 3) претходи радњи извршења а не представља њено започињање, 4) та радња на одређени начин доприноси радњи извршења,

5) она сама за себе не представља друштвено опасно чиниње и нечињење које изискује кривичноправну интервенцију.

Узимајући у обзир ова обележја, долазимо до закључка да је припремна радња вољна радња, која се манифестује у спољашњем свету, која претходи радњи извршења а не представља њено започињање, која на одређен начин доприноси радњи извршења кривичног дела и која сама за себе не представља друштвено опасно чиниње и нечињење које изискује кривично правну интервенцију.

в) Место припремне радње приликом реализације кривичног дела. Одређивање места припремне радње, а тиме и њеног животног простора не задаје пуно тешкоћа када је у питању њена граница у односу на прву етапу реализације кривичног дела — кривичну одлуку. Излазак у спољашњи свет кривичне одлуке у облику материјализоване припремне радње у теорији није спорно. Међутим, њена горња граница у односу на покушај кривичног дела, представља проблем који задаје велике тешкоће. Изгледа да је врло тешко доћи до неког прецизног критерија који би представљао гранични камен између ове две категорије аката.

аа) Савремени кривични законици настоје да реше горњи проблем означавањем граничне линије између некажњивог и кажњивог акта. У том смислу они су ово разграничење везивали за моменат настанка покушаја кривичног дела, тиме што је у њима одређивана тачка рађања покушаја, а сам појам припремне радње добијао је своју горњу границу. Но у том свом настојању они се међусобно разликују. Једна група кривичних законика, по узору на класичну формулу француског Кривичног законика „Почетак извршења...“, мање-више на сличан начин врши разграничење припремне радње од покушаја кривичног дела. Тако у немачком Кривичном закону ⁽¹¹⁾ почетак извршења односно кажњиви покушај остварује онај „ко је одлуку да учини злочин или преступ започео да остварује радњама које сачињавају почетак извршења тог злочина, или преступа, ако је намеравани злочин или преступ остао недовршен“. На сличан начин ово питање је регулисано и у Швајцарском Кривичном закону ⁽¹²⁾. Слично решење је садржавао и Кривични законик бивше Југославије ⁽¹³⁾.

Друга група кривичних законика није имала у виду формулу „почетак извршења“, већ је узимала у обзир друге моменте за утврђивање горње границе припремне радње. Већина њих говори да кажњиви покушај а тиме и појава горње границе припремне радње, настаје предузимањем радњи које теже односно које су управљене непосредно (директно) извршењу кривичног дела. Тако по италијанском Кривичном закону ⁽¹⁴⁾: „Ко изврши радње које су способне и несумњиво теже неком извршењу кривичног дела... Дански Кривични закон ⁽¹⁵⁾: „Радње које имају за циљ да олакшају или произведу извршење кривичног дела кажњиве су као

⁽¹¹⁾ *Schönke-Schröder: Strafgesetzbuch. Kommentar, 7. Aufl. Berlin, 1954, S. 154.*

⁽¹²⁾ В. Кривични законик Швајцарске, изд. Института за упоредно право, 1957.

⁽¹³⁾ М. Чубински: Научни и практични коментар Кривичног законика, Београд, 1930, стр. 101.

⁽¹⁴⁾ В. Marc Ancel: *Les codes pénaux européens, Tome II, Paris, 1957, p. 882.*

⁽¹⁵⁾ В. Marc Ancel, *op. cit.*, p. 332.

покушај, ако то дело не буде довршено...". Кривични законик РСФСР ⁽¹⁶⁾ има властито решење у погледу инкриминисања припремне радње. Историјски осврт показује да је припремна радња у погледу кажњавања била изједначена са покушајем и свршеним кривичним делом. Овакав третман припремне радње има и данас у совјетском законодавству ⁽¹⁷⁾. Тако према члану 15. КЗ РСФСР у погледу кажњавања припремне радње и покушаја сматрају се довршеним кривичним делом. Из оваког третмана припремне радње и покушаја излази да совјетски законодавац не даје никакав критериј за разграничење ових аката. Међутим, судска пракса ипак посвећује одређену пажњу овом проблему, имајући у виду моменат започињања извршења кривичног дела као границу између припремне радње и покушаја. Покушај постоји тамо где је започето извршење кривичног дела. Само, у пракси совјетских судова сматра се да је за једно понашање које добија форму започињања извршења одлучујућа воља учиниоца и његова друштвена опасност ⁽¹⁸⁾.

Изложени ставови кривичних законика, иако настоје да разграниче припремну радњу од покушаја, посматрани посебно сваки за себе, заиста не дају неке чврсте критерије за решење проблема. Сваки од њих је такав да дозвољава различита тумачења у теорији и пракси.

бб) Став теорије о проблему разграничења припремне радње од покушаја исто тако није јединствен. О овом питању постоје две теорије, које се већ давно налазе у спору: објективна и субјективна теорија.

Аутори који заступају објективно гледиште у спору око разграничења, захтевају за кажњиви покушај радњу којом се остварује злочиначка воља, али осим тога и то, да та радња има објективан значај за правни поредак. Објективни значај ове радње састоји се у томе, да се њоме остварује један део бића кривичног дела. Она радња која нема такав карактер и значај представља припремну радњу.

Тако према Молинијеу (Molinier) ⁽¹⁹⁾, радња извршење је она радња која конституише кривично дело, која му даје егзистенцију бића, док припремна радња претходи извршењу кривичног дела, она олакшава његово извршење, чини га могућим, али никако није материјални акт који конституише кривично дело и не спада у законску дефиницију тог кривичног дела. Слично схватање заступа и Вилеј (Willey) ⁽²⁰⁾.

Изложеном објективном критерију о разграничењу припремне радње од покушаја у теорији се приписује прецизност и јасноћа, што омогућава да се на ефикасан начин заштите права окривљеног. Но, истовремено му се замере то да је крут и да у довољној мери не обухвата заштиту друштвених интереса. ⁽²¹⁾.

(16) Уп. Објашњења, *op. cit.*, стр. 84.

(17) Советское уголовное право. Часть общая. Редакторы: Здравомыслов Б. В., Келина С. Г., Рашковская Ш. С., Шнейдер М. А., Москва, 1964, стр. 182.

(18) Goljakov: *Ce système paraît maintenu par l'article 15 des nouveaux textes fédéraux; v. Revue internationale de droit pénal*, 1959, p. 122.

(19) Према Е. Гарсону: *Code Pénal Annoté*, T. I, Paris, 1952, p. 24.

(20) В. као фуснота 19.

(21) P. Bouzat et J. Pinatel, *op. cit.*, 212.

Насупрот објективном гледишту стоји једна субјективна теза о проблему разграничења припремне радње од покушаја. Она узима у обзир опасан карактер учиниоца и нужност социјалне одбране. За субјективисте је свака радња која је управљена на то да се злочиначка воља оствари покушај кривичног дела. За њих објективна страна понашања у виду радње има значаја само утолико што кроз њу сама воља добија свој спољашњи лик ⁽²²⁾. Према овом гледишту, нема разлике у погледу кажњивости између припремне радње и покушаја, пошто сам појам покушаја обухвата и припремну радњу.

Савремена наука кривичног права изгледа да се придружује овом субјективном гледишту. Следбеници субјективне теорије, који налазе да треба разликовати припремну радњу од покушаја, сматрају да у покушају улази свака радња из које се може извести поуздан закључак да постоји злочиначка намера. Разрађујући ову идеју, Гаро ⁽²³⁾ сматра да је извршење кривичног дела почето када је учинилац извршио акте који непосредно теже извршењу кривичног дела, тако да се за учиниоца може рећи да је у фази извршења своје кажњиве намере. Заступајући исту ову идеју, Видал-Мангол ⁽²⁴⁾ су истицали да почетак извршења постоји када је учинилац одлучио да се изложи ризику предузимања, наиме, када је решио да за собом пресече све мостове повратка. Донедије де Вабр ⁽²⁵⁾ проблем разграничења припремне радње од покушаја поставља као субјективно-психолошко питање. По њему, почетак извршења постоји када између зла које је учинилац остварио и циља који је намеравао да постигне постоји тако слабо морална препрека да би је он, ако то од њега зависи, готово сигурно прекорачио. Но, у случају постојања такве моралне препреке између учиниоца и довршења кривичног дела, која је тако велика и тако значајна да је учинилац не би могао прећи, не би постојао почетак извршења, већ само припремна радња. П. Буза ⁽²⁶⁾ сматра припремну радњу подозривим, сумњивим актом, који допушта неодређеност у погледу сазнања да ли ће и које кривично дело учинилац предузети, док почетак извршења кривичног дела представља акт којим учинилац открива своју криминалну одлуку и тако прелази „Рубикон злочина“, прихватајући држање које више није држање поштенос човека.

Несумњиво је да изложене формуле субјективиста о разграничењу припремне радње од покушаја имају у виду за започињање извршења кривичног дела акте учиниоца који по својој непосредној последици морају у његовој мисли да остваре кривично дело. У овом стадију психолошког процеса, како примећује Гарсон ⁽²⁷⁾, кајање постаје невероватно, а намера је довољно остварена да се јасно опажа да је учинилац опасан.

(22) Уп. Т. Живановић: Основи кривичног права, Општи део, књ. II, св. 1 и 2, стр. 158.

(23) R. Garraud: *op. cit.*, p. 483.

(24) B. Vidal-Magnol: *Cours de droit criminel et de science pénitentiaire*, 9.éd., 1948—1949, Rousseau, p. 150.

(25) Donnedieu de Vabres: *Traité de droit criminel et de législation pénale comparée*, 2e éd., Paris, 1947, p. 134.

(26) P. Bouzat et J. Pinatel, *op. cit.* p. 212.

(27) Garçon, *op. cit.*, p. 25.

У сукобу објективне са субјективном теоријом ова последња по свом схватању је шира. Објективна теорија за разграничење припремне радње од покушаја поставља као критериј предузимање радње којом се делимично остварује биће кривичног дела и изражава злочиначка воља. Субјективни нозори иду даље. За критериј који ова теорија поставља, није нужно да је и делимично остварено биће кривичног дела. Битно је то, да акт учиниоца тежи непосредно извршењу кривичног дела којим он открива своје криминалне намере. То значи да се овим појам покушаја проширује и на оне радње односно делатности које непосредно теже извршењу кривичног дела а изван су радње бића кривичног дела. Стога, у случају кад је посреди радња која већ представља делимично остварење бића кривичног дела, питање разграничења по неким ауторима ⁽²⁸⁾ и не представља тешкоћу, већ само ако је у питању радња која још не представља делимично остварење бића кривичног дела. Она ће по овом нозору представљати радњу извршења ако се због непосредне повезаности (*Zusammengehörigkeit*) са радњом бића кривичног дела (*Tatbestandhandlung*), појављује као један њен део. Тако, на пример, ако је неко пса чувара куће одстрањено, постојаће покушај крађе ако одстрањење ове препреке, према плану учиниоца стоји у непосредној повезаности са самом радњом одузимања.

вв) Из досадашњег излагања види се да је проблем границе простирања припремне радње, а тиме и тачке на којој отпочиње кривичноправна интервенција, у кривичним законикима изражен врло шкрто и оскудно. Било да је та граница изражена кроз формулу „почетак извршења“, или путем наглашавања неких других момената, као на пример, предузимања радњи које теже односно које су управљене непосредно на извршење кривичног дела, закон у питању не задовољава у потпуности свој начелан став. Ни једна ни друга формула није довољно прецизна. Један те исти овакав пропис добијао је ослонац једном у објективној а други пут у субјективној теорији. Тако, на пример, формулу „почетак извршења“, француског Кривичног законика (чл. 2) један део аутора тумачио је субјективистички ⁽²⁹⁾. Сама пракса некада је такав пропис тумачила шире (субјективистички), а некада уже (објективистички) ⁽³⁰⁾. Но, ма како закон фиксирао границе припремне радње према покушају, не може се од њега очекивати да са прецизношћу једног савреног инструмента разрешава сваки практични случај. Он је у могућности само да формулише платформу по којој ће се кретати граница између припремне радње и покушаја. Законодавчево уопштено гледиште о овој граници, пропраћено ставовима теорије, конкретизује постојећа судска пракса. Њој законодавац оставља доста простора у примени слова и духа закона да, водећи рачуна о друштвеним и криминалополитичким захтевима друштва-државе, покаже које од два теоријска схватања заслужује предност у том друштву-држави.

2. *Кривичноправни интерес за припремну радњу и њено инкриминације у кривичном законик у.* — а) Уопште о кажњивој припремној радњи.

⁽²⁸⁾ A. Schönke, *Strafgesetzbuch. Kommentar*, 4. Aufl., München und Berlin, 1949. S. 123.

⁽²⁹⁾ Garraud, *op. cit.*, p 482; Donnedieu, de Vabres, *op. cit.*, 134; P. Bouzat et J. Pinatel, *op. cit.*, p. 212.

⁽³⁰⁾ Garçon, *op. cit.*, p. 25.

Припремна радња у свом природном облику, као етапа у настанку кривичног дела, излази из кажњиве сфере. Но, очигледна је чињеница да њу кривични законодавац увек не испушта из вида. Заиста, има случајева у којима неко понашање може да служи као припрема за кривично дело. Међутим, оно је у исто време не покушај другог кривичног дела, него свршено кривично дело. Тако, на пример, у случају ако би неко правио или набављао оруђа за фалсификовање новца да се са овим послужи за такво фалсификовање, а прављење или набављање таквих оруђа уопште било законом забрањено, онда у овом прављењу или набављању оруђа за фалсификовање имамо свршено кривично дело као дело свога рода (*delictum sui generis*), а у исто време у томе би се састојала и припрема за фалсификовање новца.

Из овог примера види се да припремна радња некада заснива кривичну одговорност и кажњивост. Наиме, припремна радња узета сама за себе, без везе са кривичним делом чије извршење вероватно има у виду да олакша, често је непосредно инкриминисана у кривичном закону. Законодавни савремени покрет тежи да предвиди и казни извесне припремне радње чији је карактер евентуално опасан. Овакве припремне радње могу нашкодити правној сфери права, па отуда њихова инкриминација треба да делује превентивно и спречи њихов продор у ту сферу. Закон у таквим случајевима инкриминише ове акте, али не као припремну радњу, већ као кривична дела своје врсте. У том случају, радња којом се припрема кривично дело представља посебно свршено кривично дело, а не етапу у настанку кривичног дела. Стога се може рећи да припремна радња има двоструки карактер: с једне стране, у односу на дело које има у виду да олакша, то је припремна радња, а са друге, сама по себи и због своје озбиљности, то је посебно, специјално кривично дело. Ако у првом погледу опште узев не подлеже кажњивости као припремна радња, у другом, као специјално дело припремања она је кажњива. Ово последње, кривично-правно припремање у односу на остала могућа припремања извршења кривичног дела карактерише се томе што таква припрема чини неопходно јединство одређених елемената. Скуп тих елемената чини биће посебног, специјалног кривичног дела — припремне радње. Како је овде реч о припремној радњи која по својој садржини значи припремање кривичног дела, то се може говорити о бићу кривичног дела припремања.

b) *Заштитни објект*. Свако кривично дело било да се остварује активном радњом, чињењем, или пасивном, нечињењем, увек претпоставља напад на одређени објект који се тим делом штити. С тим у вези настаје и питање шта представља објект који се штити кривичним делом припремања. На ово питање може се тражити одговор у односу према делу чије је оно припремање. У овој светлости посматрано, кривично дело припремања отвара пут ка широком спектру инкриминација у посебном делу кривичног законика једног конкретног друштва-државе у чијим размерама се истражује оваква кривичноправна заштита. У овом погледу запажа се да су законодавства појединих земаља разноврсна и да свако од њих има и својих специфичности. Но, и поред ових специфичности, ипак за савремене кривичне законике карактеристично је то, што сви они теже да кривич-

ним делом припремања заштите најзначајнија и најважнија добра и интересе за опстанак и безбедност конкретнoг друштва-државе или појединца односно посредно обоје.

У круг најзначајнијих и најважнијих добара и интереса за опстанак и безбедност једног друштва-државе, која су скоро по правилу заштићена инкриминацијом дела припремања, улази пре свега постојеће државно и друштвено уређење. Тако у француском Кривичном законик⁽³¹⁾, међу кривичним делима против спољашње и унутрашње сигурности државе садржан је широки опис дела штетних за државно и друштвено уређење. Међу њима, уколико припремање не улази у појам издаје, шпијунаже или дела штетних по народну одбрану, истиче се и инкриминација кривичног дела припремања у виду завере, (комплота) између два или више лица који има за циљ удруживање ради насилног обарања уставног поретка (чл. 89). Код овог дела је инкриминисано чак и само предлагање да се створи завера (комплот). Са своје стране, немачки Кривични законик⁽³²⁾ предвиђа кривично дело припремања напада на интегритет шефа државе, устав или државну територију (чл. 81), уколико то припремање не улази у сам појам кривичног дела велеиздаје. Италијански Кривични законик⁽³³⁾ кажњава свако дело, па и припремање извршења дела које иде на то да се држава или њен део подвргну суверенитету стране државе, да се смањи независност или да се разбије њено јединство. Исто тако, овај Закон инкриминише разна политичка удруживања и договоре ради извршења политичких кривичних дела. И швајцарски Кривични законик⁽³⁴⁾ инкриминише свако дело, па и припремање извршења дела које је управљено на велеиздају. Бивши југословенски КЗ, са своје стране, је предвиђао као самостално кривично дело велеиздајничке припремне радње (чл. 92), уколико такво припремање није било посебно инкриминисано (чл. 95. и 96)⁽³⁵⁾. Кривични законик СФРЈ инкриминише на више места припремање кривичних дела против народа и државе⁽³⁶⁾.

Изложени ставови појединих кривичних законика указују на скоро исти закључак: да сваки од њих на себи својствен начин у одређеним оквирима инкриминише припремање тако опасних кривичних дела као што су дела против државног и друштвеног уређења. Узрок оваквог поступпања је јасан. Када би било дозвољено у једном друштву-држави стварање завера (комплота) за обарање и издају постојећег државног и друштвеног уређења, куда би то одвело то друштво-држава. Несумњиво да би у таквим случајевима некажњивост таквог припремања и те како погодоvalа подривању и разарању зграде државног и друштвеног уређења. Откривање таквих припремања пре покушаја извршења ових кривичних дела не би повлачило за учиниоца кривичну одговорност. Остављање да припремање ових кривичних дела на миру прерасте у фазу њиховог покушаја,

(31) Уп. Garçon, *op.cit.*, p. 282—422.

(32) Schönke-Schroder, *op. cit.*, S. 323.

(33) M. Ancel, *op. cit.*, p. 919.

(34) Швајцарски Кривични законик, издање Института за упоредно право, Београд, 1957.

(35) Др М. Доленц: Тумач кривичног законика, Загреб, 1930, стр. 156.

(36) Уп. Кривични законик и Законик о кривичном поступку, издање „Савремене администрације“, Београд, 1968, год., чл. 100, 101, 104, 105, ст. 2, 110, 111, ст. 2, 117. и 121 КЗ.

довело би до ванредно деликатних ситуација конкретно друштво-државу. Ако је припрема добро извршена и узела велике размере, она у већини случајева повлачи са собом и успех. Успех у односу на природу ових кривичних дела, значио би то, да њихови учиниоци остану некажњени, пошто после свршених оваквих кривичних дела не би имао ко да примени кривичну санкцију.

Поред кривичних дела против државног и друштвеног уређења, у круг опште опасних дела за које је веома заинтересовано конкретно друштво-држава улази прављење и употреба фалсификованог новца. Да се не само довршеним већ и покушаним оваквим кривичним делом наноси ванредно велика кривична штета једном друштву-држави, сведочи и чињеница да разна кривична законодавства инкриминишу и његово припремање као кривично дело (на пример, набављање средстава за прављење лажног новца). То је случај са француским КЗ (чл. 134), немачким КЗ (чл. 151), швајцарским КЗ (чл. 247), бившим југословенским КЗ (чл. 230) и са КЗ СФРЈ (чл. 223).

Но, савремени законодавац се не зауставља само на заштити горе наведених најзначајнијих и најважнијих општих добара од самог припремања напада на њих, већ настоји да на одређени начин инкриминише припремања извршења кривичних дела против личности човека. Тако, на пример, набављање оружја, отрова и других средстава у намери убиства инкриминисано је у француском КЗ као кривично дело припремања (чл. 314). Овакво понашање остало би некажњено ако не би било у закону предвиђено као кривично дело, пошто још не представља покушај кривичног дела убиства.

Као такво дело немачки КЗ предвиђа заверу (комплот) више лица ради вршења кривичних дела против живота (чл. 49 b), као и дело изазивања на двобој (чл. 201). Кривични законик СФРЈ, са своје стране, исто тако предвиђа као општу инкриминацију израђивање и набављање оружја и средстава за извршење тешких кривичних дела као дело против јавног реда и правног саобраћаја (чл. 300).

Из свега изложеног произилази да се инкриминацијама припремања у савременом кривичном законодавству иде на то да се заснује кривична одговорност још у етапи припремања опасних кривичних дела којима се напада одређени круг добара. Овај круг добара за конкретно друштво-државу и за појединце односно обоје представља врло велику вредност (државно и друштвено уређење, личност човека, новац, јавни ред и правни саобраћај и др.).

в) *Кривично дело припремања*. Као спољашња појава у друштву кривично дело може да се јави као свршено, покушано кривично дело или кривично дело припремања, с обзиром да се кажњава и за припремање извесног броја кривичних дела, Свршено и покушано кривично дело су појмови који у себи садрже врсте кривичног дела посматраног као родни појам појединих кривичних дела, а не у односу на врсте оног или овог кривичног дела. Због ове своје особености они се термилошки означавају као највише опште врсте кривичних дела ⁽³⁷⁾. Како је само у специјалним,

(37) Др Т. Живановић, Основни проблеми кривичног права, Београд, 1930, стр. 99.

изузетним случајевима инкриминисано припремање кривичног дела, то се ово припремање у односу на родни појам појединих кривичних дела према свршеном кривичном делу и кривичном делу покушаја појављује као посебно кривично дело највише општа врста кривичних дела. Како је реч о посебном делу највише опште врсте кривичних дела, то је ради успешног решавања и анализе појма бића овог кривичног дела неопходно потребно упоредити га са бићем свршеног кривичног дела и кривичног дела покушаја.

Учење о бићу кривичног дела ⁽³⁸⁾ говори да биће кривичног дела чини скуп у закону одређених елемената кривичног дела. Изостајање једног од њих има за последицу непостојање бића кривичног дела у целини, услед чега долази до искључења кривичне одговорности. Међутим, специфичност кривичног дела покушаја је у томе, што код њега непостојање једног од елемената бића кривичног дела — последице, и поред општег принципа, не искључује кривичну одговорност него ствара одговорност за недовршено кривично дело. Особеност кривичног дела припремања лежи, пак, у томе што оно у свом појму садржи само један елеменат бића кривичног дела, па услед тога ствара специјалну ситуацију одговорности за једно посебно кривично дело.

Ствар је у томе, што је за довршено кривично дело неопходно потребно остварење свих елемената у бићу кривичног дела: радње, последице, узрочне везе која везује радњу и последицу или виност (умишљај односно нехат). За кривично дело покушаја тражи се постојање два од горе набројаних елемената бића: радње и умишљаја. Кривично дело припремања, са своје стране, садржи такође два елемента: радњу и умишљај.

Према томе, из изложеног произилази да су заједнички елементи, који повезују свршено кривично дело и кривично дело покушаја са кривичним делом припремања, радња и умишљај, док је последица изостала и код кривичног дела покушаја и код кривичног дела припремања.

Радња у бићу свршеног кривичног дела и кривичног дела покушаја, као и у бићу кривичног дела припремања усмерена је на остварење законом забрањеног циља. Но, и поред тога што на овој линији изгледа да радња повезује ова бића, у суштини овде је реч о привидној вези, која произилази из обележја радње као физичког акта а не као елемента бића кривичног дела. Да би се ово открило, довољно је да се само мало задржи на једном таквом понашању. Радња у случају свршеног и покушаног кривичног дела има исто значење (нпр. код крађе). Та радња је у закону означена као елеменат биће конкретног кривичног дела. Но, радња припремања, нпр. набављање отрова у намери убиства, која несумњиво има кривичноправни карактер, не представља ону радњу која је елеменат бића кривичног дела убиства која се намерава да изврши, као што ни набављање колца ради задавања удараца не представља елеменат телесне повреде. Ови случајеви говоре да радња свршеног кривичног дела и кривичног дела покушаја има другојачије значење од радње код кривичног дела припремања. Радња код свршеног кривичног дела покушаја је елеменат бића кривичног дела, па отуда она и није заједничко обележје које ова дела повезу-

(38) А. Трајнин: Учење о бићу кривичног дела, Београд, 1949, стр. 154.

је. Из овога произилази да су овде у питању две, по својој природи и квалитету различите радње. Код свршеног кривичног дела и кривичног дела покушаја у питању је радња извршења, а код кривичног дела припремања радња припремања која претходи започињању радње извршења, а служи као олакшица за остварење бића кривичног дела (о припремној радњи уопште и њеном разграничењу са покушајем кривичног дела већ је било реч, па је сувишно о томе поново говорити).

Што се тиче другог елемента — умишљаја, заједничког како за биће свршеног и покушаног кривичног дела, тако и за биће кривичног дела припремања, он је код ових проузроковања исти. Но, он се код свршеног кривичног дела и кривичног дела покушаја испољава у радњи која је елемент бића кривичног дела, а код кривичног дела припремања се изражава у предузимању радње која не улази у биће кривичног дела. Тако, на пример, умишљај да се изврши убиство плус радња која се састоји у набављању ватреног оружја представља увек кривично дело припремања, јер ова радња набављања тог оруђа није радња — елемент кривичног дела чије се извршење припрема.

Према томе, код кривичног дела покушаја у односу на свршено кривично дело не постоји један елемент потпуног бића кривичног дела — последица, док код кривичног дела припремања постоји само један елемент потпуног бића кривичног дела — умишљај.

Из свега изложеног могло би се закључити да посебно дело највише опште врсте кривичних дела — кривично дело припремања у свом бићу у односу на дела највише опште врсте кривичних дела — свршено кривично дело и кривично дело садржи: 1) радњу припремања која олакшава и доприноси остварењу свршеног кривичног дела односно кривичног дела покушаја. Ова радња није елемент бића кривичног дела, па није заједничко обележје ових кривичних дела; и 2) умишљај — који чини елемент биће кривичног дела и међусобног повезује оба кривична дела.

г) *Суштина кривичног дела припремања.* У склопу разматрања кривичног дела припремања јавља се питање шта ово дело у својој суштини представља. Идући овим путем наилази се на чињеницу да нека дела припремања нису у закону предвиђена као кривично дело, док друга, опет, јесу. Прави разлог за овакво различито поступање, када је у питању припремање и извршење кривичног дела, мора се тражити у друштвеном значају таквог понашања. Са овог становишта, полазећи од садржине кривичног дела као друштвено опасног дела, инкриминисано припремање у кривичном законик у јесте понашање које представља за једно друштво-државу опасност у толикој мери да је неопходно потребна друштвена реакција у виду кривичноправне санкције. Према томе, разлог инкриминације и кажњивости припремања лежи у опасности таквог припремања. То припремање је опасно када се појављује као напад на извесна најзначајнија и најважнија правна добра и интересе за једно друштво-државу и појединца као и за обоје. Овај напад се не састоји у непосредној опасности за ова добра ⁽³⁹⁾, већ у удаљенијој опасности, у опасности која је могла уопште

(39) Др С. Франк: Теорија казненог права, Општи део, Загреб, 1955, стр. 174.

за њих да наступи са таквим радњама. Стога, суштина кривичног дела припремања се састоји у степену његове друштвене опасности која захтева интервенцију кривичног права.

Но, разлог инкриминације и кажњивости кривичноправног припремања не лежи само на објективној страни понашања као опасног, већ он има и своје субјективно значење. Та субјективна страна суштине понашања у виду кривичног дела припремања лежи у опасности самог учиниоца кривичног дела. Он је опасан због тога што је за остварење свог умишљаја (кривичне одлуке) учинио све што је у датом случају могао, према постојећим околностима и свом душевном стању.

а) После свега изложеног о кривичноправном припремању, у датим размерама може се узети да кривично дело припремања као посебан вид највише опште врсте кривичних дела у себи садржи следећа обележја: радњу припремања — која није елеменат бића кривичног дела; која представља олакшицу за остварење бића кривичног дела; којом се изражава умишљај (кривична одлука) и која у себи садржи степен друштвене опасности који захтева интервенцију друштва-државе путем кривичноправне санкције.

Стога, узимајући у обзир горња обележја кривичноправног припремања, долазимо до закључка да је кривично дело припремања оно људско понашање (радња) које је изван бића кривичног дела а служи као олакшица за започињање његовог остварења, у коме се изражава кривичноправни умишљај, а само по себи садржи степен друштвене опасности који захтева интервенцију друштва-државе путем кривичне санкције.

II

1. *Припремна радња по ОКЗ.* — У послератном кривичном законодавству припремна радња је била предвиђена као кажњиво понашање. Наиме, општи део Кривичног законика од 4. септембра 1947. посветио је читав један члан припремној радњи као општој установи (чл. 20) ⁽⁴⁰⁾. Према њему, припремна радња је повлачила кривичну одговорност ако су била испуњена два услова. Први услов односио се на тежину припремног дела а други на изражајне облике припремне радње.

У погледу услова тежине припремног дела, ОКЗ је тражио да то мора да буде тешко кривично дело. Други услов за кажњивост припремне радње је захтевао да она буде изражена у једном од следећих облика: 1) тражење, набављање или оспособљавање оруђа или средстава за извршење кривичног дела; 2) стварање повољних услова за извршење кривичног дела; и 3) тражење лица која би имала извршити намеравамо кривично дело.

Из изложеног произилази да по ОКЗ кривичноправно релевантна није била припремна радња, већ само она која се споља манифестовала у једном од наведена три облика делатности у циљу припреме каквог тешког

⁽⁴⁰⁾ М. Пијаде са групом аутора: Коментар Општег дела Кривичног законика, Београд, 1948, стр. 84.

дела. У том погледу он је отишао нешто напред у односу на законике који нису правили никакве разлике између свршеног кривичног дела, кривичног дела покушаја и припремне радње (напр. КЗ РСФСР, КЗ Данске и др.). Но, сама чињеница да је припремна радња као етапа у настанку кривичног дела била кажњива и поред постављених услова за њено кажњавање, говори да се ОКЗ, по својој основној концепцији, у односу на савремена законодавна и теоријска решења о некажњивости припремне радње није сврставао у њихов круг. Ипак, такав став ОКЗ је често праведан захтеви-ма и потребама времена у коме је био постављен ⁽⁴¹⁾.

2. *Припремна радња у Кривичном законнику.* — Важећи Кривични законик од 1951. године заступа другојачије становниште у погледу третмана припремне радње. Изостављањем члана 20. ОКЗ, припремна радња више није представљала установу општег значаја која би улазила у Општи део Кривичног законика. Она је као етапа у настанку кривичног дела остављена ван подручја интервенције кривичног законодавства.

Но, следећи савремени законодавни покрет, и наш законодавац је тежио да све више и више предвиди и да казни извештан број компромитујућих понашања која су по својој природи таква да теже да припреме односно олакшају и омогуће остварење кривичног дела. Природа оваквих понашања и њихов евентуално опасан карактер довољно су их окарактерисали да би постала предметом посебног предвиђања у кривичном законнику. Тако се припремна радња нашла у КЗ, али не у својству етапе настанка кривичног дела, већ као кривично дело посебне врсте (*sui generis*). Стога инкриминисање припремне радње у Посебном делу Кривичног законика показује да она у нашем позитивном праву представља кривично дело припремања као посебно дело највише опште врсте кривичних дела. (О кривичном делу припремања уопште већ је било раније речи, па је сувишно о томе поново говорити.) Кривично дело припремања у размерама нашег позитивног законодавства добија различите видове, који скупа карактеришу ово дело у условима нашег друштва-државе и налажу потребу њиховог ближег сагледавања.

3. *Посматрање појединих кривичних дела припремања.* — а) *Кривично дело припремања из чл. 100. и 101. КЗ.* Кривично дело припремања је у неким случајевима инкриминисано у законском пропису тако што је радња код неких кривичних дела означена као низ делатности, у које могу ући и радње припремања којима се припрема извршење тих кривичних дела. То је случај са кривичним делима против народа и државе из чл. 100. и 101. КЗ. чија је радња конкретизована као „дело”.

У страној и нашој кривичноправној књижевности се сматра да „дело” обухвата поред кривичног дела покушаја и кривично дело припремања. Како у погледу кривичног дела покушаја и кривичног дела припремања радња није одређена, то се поставља питање које припремне радње могу да уђу у појам „дело”. У овом погледу постоје тешкоће. У теорији се сматра да се унапред не могу утврдити све радње припремања које би могле ући у појам „дела”, већ се само могу одредити извесне поставке у вези

(41) в. Објашњења, *op. cit.*, стр. 82.

са тенденцијом Закона при одређивању ових дела. Наиме, сматра се да „дело” обухвата све оне радње припремања којима се непосредно припрема радња извршења ⁽⁴²⁾. То су, у ствари, оне припремне радње које непосредно воде извршењу кривичних дела из чл. 100. и 101. КЗ. Ове припремне радње „морају бити непосредно повезане са почетком извршења и непосредно управљене на наведене објекте” ⁽⁴³⁾ у бићима ових дела. Према томе, кривично дело припремања у односу на та дела чине оне радње припремања које се појављују као непосредно припремање саме радње извршења ових кривичних дела, које непосредно претходе почетку радње извршења, после којих непосредно следи само извршење кривичног дела. Стога овде нису у питању обичне радње припремања, већ само оне делатности које су на граници између припремних радњи и покушаја. Но, у круг ових делатности ипак не би улазиле оне припремне радње које су одређене као засебно кривично дело против народа и државе ⁽⁴⁴⁾.

Међутим, за постојање кривичног дела припремања код кривичних дела из чл. 100. и 101. КЗ, поред објективне повезаности инкриминисаних делатности са радњом извршења и објектима против којих су управљени, претпоставља се и субјективна управљеност воље и свести учиниоца према одређеним објектима у бићима ових кривичних дела односно циљевима ⁽⁴⁵⁾.

б) *Кривично дело припремања из чл. 121. КЗ.* Кривични законик је у чл. 121. инкриминисао један посебан вид припремања извршења одређених кривичних дела против народа и државе као засебно кривично дело. То дело се састоји у припремању извршења кривичних дела из чл. 102, 103. и 104. КЗ. У законском бићу овог дела таксативно су набројене као радње припремања следеће делатности: набављање или оспособљавање средстава за извршење кривичног дела; стварање услова за извршење кривичних дела и договор са другим лицима да се изврше кривична дела. Ове делатности су установљене као посебно кривично дело припремања ако су започете свесно и вољно да се са њима припреми извршење следећих кривичних дела: подрицање војне или одбрамбене моћи државе (чл. 102. КЗ); убиства представника органа власти, радне или друштвено-политичке организације (чл. 103. КЗ) и уништење важних објеката народне привреде (чл. 14. КЗ).

в) *Кривично дело припремања из чл. 300. и 223. КЗ.* Дело против јавног реда и правног саобраћаја из чл. 300. КЗ постоји ако се израђује, набавља или омогућава другоме да дође до средстава за извршење кривичног дела — оружја, распрскавајућих материјала или средства потребних за њихово справљање, као и отрова, за које се зна да су намењени извршењу кривичног дела, односно средстава за проваљивање (став 2. истог члана). Набројане делатности представљају по својој природи круг радњи припремања који осигурава материјалну, физичку снагу за извршење кривичних

⁽⁴²⁾ Уп. Liszt-Schmidt, *op. cit.*, S. 566; др Т. Живановић: *Основни кривичног права — Посебни део*, Књ. II, Београд, 1933, стр. 17; др Ј. Таховић: *Кривично право — Посебни део*, Београд, 1961, стр. 17—18.

⁽⁴³⁾ В. Објашњења, *op. cit.*, стр. 181.

⁽⁴⁴⁾ Др Ј. Таховић: *Кривично право, Посебни део*, Београд, 1961, стр. 17.

⁽⁴⁵⁾ В. Објашњења, *op. cit.*, стр. 181.

дела. Видели смо да је законодавац делатности набављања или оспособљавања средстава за извршење кривичних дела инкриминисао и у делу чл. 121. КЗ. Како је реч о средствима за извршење кривичних дела и у једној и у другој инкриминацији, то се поставља питање односа између ових кривичних дела. Бића кривичног дела из чл. 300. КЗ има општи значај у односу на облик кривичног дела набављања или оспособљавања средстава за извршење кривичних дела из члана 121. КЗ. Због тога, услед односа специјалитета искључен је стицај између ових дела. Општи значај дела из чл. 300. КЗ огледа се и у његовом односу према делу против народне привреде из чл. 223. КЗ. Дело из чл. 223. КЗ постоји само ако се праве, набављају, продају или дају на употребу средства за прављење лажног новца или знакова за вредност, тј. ако се припрема извршење кривичних дела из чл. 221. 222. КЗ. Карактеристично је за ово кривично дело то, што су предмет овог кривичног дела одређена средства тј. средства за прављење лажног новца или знакова за вредност. То могу бити клишеи, разне машине, алат или боја за фалсификовање. Но, треба истаћи да дело из чл. 300. КЗ бива конзумирано у случају ако прерасте у какво друго теже кривично дело. Тако, у случају ако буде извршена или покушана провална крађа, прављење отпирача у сврху проваљивања као понашање инкриминисано чл. 300. КЗ бива конзумирано тешком крађом. На овом становишту стоји и наша судска пракса ⁽⁴⁶⁾.

г) *Кривично дело припремања у облику организовања у одређене видове удруживања за извршење кривичних дела.* Делатности удруживања и организовања инкриминисане су у нашем КЗ на више места. Обе делатности садрже у себи заједничку компоненту, која се испољава у налажењу људи који треба да учествују у извршењу кривичног дела. Наиме, овде је реч о делатностима које, с обзиром да су управљене на проналажење људи који чине без сваке сумње, најважнији фактор у припремању извршења кривичних дела, имају посебан значај. Имајући то у виду, законодавац је неким својим инкриминацијама ових делатности дао карактер општег дела, док су друге добиле значај посебног дела с обзиром да се односе само на одређену врсту кривичних дела.

аа) Као опште дело припремања у горњем смислу појављују се кривична дела против јавног реда и правног саобраћаја: договор за извршење кривичног дела (чл. 298. КЗ) и злочиначко удруживање (чл. 299. КЗ).

Договор за извршење кривичног дела (комплот) састоји се у спорузују извршиоца са другим да изврши одређено кривично дело за које се по закону може да изрекне 5 година строгог затвора или тежа казна. Законодавац не кажњава сваки договор са још неким лицем или са више лица о извршењу кривичног дела, већ само ако се он односи на неко теже дело, и то било које теже кривично дело. Но, да би оно постојало није довољно да договор буде стваран по умишљају, већ је потребно да тај договор стварно постоји. Овакав став је заступљен и у пракси наших највиших судова ⁽⁴⁷⁾. Кривично дело је свршено када је постигнут споразум

⁽⁴⁶⁾ Уп. Пресуду Врховног суда НР Хрватске од 22. IV 1954, Кж-430/54, *Наша законитост*, бр. 6-7/1954, стр. 354.

⁽⁴⁷⁾ Уп. Пресуду Врховног суда АПВ бр. Кж-346/1953, *Гласник Адвокатске коморе АПВ*, бр. 2/1954, стр. 19.

са другим о извршењу одређеног кривичног дела. Уколико се започело са извршењем договореног кривичног дела, није могућ стицај, пошто је дело из чл. 298. КЗ супсидијарног карактера.

Злочиначко удруживање представља опаснији облик удруживања за извршење кривичних дела него што је договор. Овде је реч о једној организованој свесној снази за извршење не једног већ више кривичних дела за које се по закону може да изрекне 5 година строгог затвора или тежа казна. Овакво организовање (група, банда) за извршење више кривичних дела, за континуирано вршење кривичних дела, у коме се организатори и учесници оваквих удруживања несумњиво појављују као опасни, представља друштвену опасност коју друштво мора да казни. Општи карактер овог дела се изражава у томе што оно постоји при егзистенцији злочиначког удруживања у односу на било које тешко кривично дело. Но ово кривично дело, за разлику од дела из чл. 298. КЗ, није супсидијарно извршеном делу које је из тог злочиначког удружења проистекло. На оваквом становишту стоји и наша судска пракса. Тако је у једној својој одлуци Врховни суд СР Хрватске стао на становиште да извршењем једног или више кривичних дела, која су била у плану злочиначке организације, није конзумирано и дело из чл. 299. КЗ, тако да код дела из чл. 299. КЗ принцип супсидијаритета не може да буде примењен. ⁽⁴⁸⁾.

бб) Посебна дела договора и организовања злочиначког удруживања, инкриминисана у КЗ, односе се на одређену врсту кривичног дела или групу кривичних дела. Као такво дело појављује се дело припремања у виду договора за извршење одређених кривичних дела — кривичног дела из чл. 121. КЗ, о коме је већ било речи, а затим и дела договора против оружаних снага из чл. 328, ст. 2. КЗ (противљење претпостављеном).

Посебна дела организовања злочиначког удруживања су исто тако инкриминисана на више места. Пре свега, својим значајем истиче да се дело из чл. 117. КЗ (удруживање против народа и државе). Законодавац овом инкриминацијом кажњава стварање злочиначког удруживања (завере, банде, групе) ради вршења одређених кривичних дела против народа и државе, тј. кривичних дела из чл. 100, 103, 108, 109, 114—116. КЗ. Затим, законодавац инкриминише удруживање код кривичних дела шпијунаже (чл. 105), ст. 2), бекства ради неке непријатељске делатности (чл. 110), ст. 2), организовања и пребацивања на територију Југославије оружаних група, појединаца и материјала (чл. 111, ст. 2), као и код кривичног дела против човечности и међународног права — организовање групе ради вршења геноцида и ратних злочина (чл. 128. КЗ).

д) *Бића још неких кривичних дела припремања.* Извесна кривична дела припремања одређена у Кривичном законик у предвиђена су тако, што се у истом законском пропису у коме се предвиђа и кривично дело у питању назначује да се припремање тог дела сматра као свршено кривично дело. То је случај код кривичног дела против народа и државе, бекства ради непријатељске делатности (чл. 110, ст. 1).

⁽⁴⁸⁾ В. Пресуду Врховног суда СР Хрватске од 31. I 1952, Кж 1372/51, *Наша законитост*, бр. 1/1952, стр. 23.

Најзад, за дело припремања је карактеристично и то, што га је законодавац у неким случајевима узео не као самостално кривично дело него га је у односу на кривично дело у питању третирао као квалификаторну околност покушаног или извршеног кривичног дела. Тако су делатности обијања и проваљивања квалификаторне околности крађе (чл. 250. КЗ).

б) Из свега изложеног може се закључити да је законодавац инкриминишући кривично дело припремања у различитим његовим видовима имао у виду значај друштвених односа у правцу којих је припремање управљено. У том погледу запажа се различито поступање законодавца када је реч о кривичним делима против народа и државе и осталих кривичних дела.

Код кривичних дела против народа и државе законодавац је у неким случајевима запретио казном предузимања сваке радње припремања која је непосредно повезана са почетком извршења кривичног дела (чл. 100. и 101. КЗ) односно предузимање круга радњи у односу на одређена кривична дела (чл. 121. КЗ). Поред тога, он је у разним облицима инкриминисао и разне делатности које су по својој природи радње припремања (стварање разних злочиначких удружења) (чл. 105, ст. 2, 110, ст. 2, 111, ст. 2, 117. КЗ).

Кад су у питању остала кривична дела, законодавац је дело припремања инкриминисао само у односу на кривична дела у погледу којих је предвиђена казна од 5 година строгог затвора или тежа казна. Изузетак представља дело из члана 300. КЗ. При томе он је инкриминисао само одређен круг делатности чл. 298. КЗ, односно видове договора и злочиначког удруживања, и то само код тежих кривичних дела (чл. 299. КЗ).

Карактеристично је истаћи да КЗ некада предвиђа кривично дело, припремања у виду посебног дела, иако је већ постојала инкриминација у једној општој форми (напр. чл. 117. КЗ или чл. 328, ст. 2. у односу на чл. 298. КЗ). Разлог за овако поступање свакако треба тражити у датом значају објекта заштите ових кривичних дела.

Најзад, аналитичко посматрање видова кривичног дела припремања показало је да је законодавац у одређивању круга делатности које улазе у дело припремања ишао ванредно кривудавом линијом, тако да се не могу за ово дело извући неке опште карактеристике у том погледу. Он је у једном случају радњу припремања инкриминисао као самостално кривично дело, да би се већ у следећем радња припремања појавила као облик кривичног дела изједначен у погледу кажњавања са свршеним кривичним делом, или као дело припремања одређених кривичних дела.

На крају, целисходно је истаћи да кривично дело припремања није честа, али ни ретка појава у судској пракси. Но, његово сагледавање, како уопште тако и у посебним видовима, неопходно је за превентивно деловање у области заштите међуљудских односа и друштвене сигурности. У оквиру тих настојања, проучавање кривичног дела припремања несумњиво представља допринос даљим позитивним кретањима.

Др Душан Јаковљевић

РЕЗЮМЕ

Приготовление к преступлению как уголовное деяние

Дорога, ведущая в мир преступности, часто является долгой. На ней от четырех возможных, но необязательных, стадий, особое внимание заслуживает приготовление к преступлению. С этим деянием связаны определенные признаки, сообщающие ему характер деяния с умыслом, с созданием условий совершения преступления. Эта деятельность предшествует совершению преступления, но не представляет его начало, она способствует в известной степени совершению преступления, но сама по себе не является общественно-опасным действием или бездействием, наказуемым по Уголовному Кодексу. Место деяния в генезисе и реализации преступления определяется, с одной стороны, бесспорной нижней границей, возникающей с момента создания условий для совершения преступления. С другой стороны, его верхняя граница в отношении покушения является предметом многочисленных разногласий. В отсутствии согласия во взглядах находятся две противоположные теории — объективная и субъективная.

Приготовление к преступлению в некоторых случаях карается УК. В этом случае приготовление представляет собой не наказуемую стадию преступной деятельности, а один из видов преступлений, преследуемых по соответствующей статье УК. Закон защищает определенные права и интересы, имеющие большое значение и являющиеся важными для существования и безопасности конкретного общества-государства. На основании характеристичных признаков данное деяние можно определить как поведение (действие) человека, не содержащее в себе состава преступления, но облегчающее возможность приступить к его осуществлению. При наличии умысла данное деяние представляет известную общественную опасность и требует вмешательство общества-государства с применением в отношении виновного уголовной санкции.

В послевоенном югославском уголовном законодательстве приготовление к преступлению преследовалось по закону при наличии соответствующих признаков состава преступления (ст. 20 ОУК). Но УК в известных случаях инкриминирует приготовление к преступлению как один из видов уголовного деяния в случаях, когда идет речь о защите прав и интересов, представляющих большое значение и являющихся важным для нашего общества-государства.

SUMMARY

Preparatory Action as a Criminal Deed

The road leading to the world of crime is often very long. Along it there are four possible but not indispensable stages. Preparatory action deserves a special attention. To this act some distructive qualities are asoribed giving it a character of wilful action, manifested in the external world, that is preceding the action of perpetration of criminal deed and does not represent its beginning, contributing in a certain manner to the act of performing the cr'minal deed, but which does represent in itself a socially dangerous doing or non-doing that exacts legal intervention. Its place, in the genesis of the performance of criminal deed, is determined, on one hand, by an undisputable bottom limit which ensues by the ingress of the criminal decision into the external world in the form of a materialized preparatory act. But, on the other hand, its top limit as to the attempt, is the subject of many discords. The dispute contains two contradictory theories, objective and subjective.

Preparatory action is sometimes incriminated by the criminal code. In such a case the act preparation does not represent a punishable stage of the

nascency of the criminal deed, but a criminal deed of its ownkind. Protective object of this deed represents a certain series of the most important and most significant goods and interests for the survival and security of a given society — state. On the grounds of its characteristic qualities, this deed can be taken as the human behaviour (act) outside the being of the criminal deed and serves as an alleviation for the beginning of its materialization, which expresses a criminal — legal premediation, and represents by itself a degree of social danger that requires intervention of the society — state through criminal sanction.

In the postwar Yugoslav criminal legislature preparatory action was punishable under determined conditions (Article 20 of the General Criminal Code). But the Criminal Code incriminates in certain cases preparatory action as a criminal deed of its kind, when the protecting of the most important and most significant goods and interest of our society is involved.

RÉSUMÉ

L'acte de préparation en tant qu'infraction

La voie qui mène dans le monde de la criminalité est souvent assez longue. Sur cette voie parmi les quatre étapes possibles, mais qui ne sont pas indispensables, l'acte de préparation mérite une attention spéciale. A cet acte se rattache les indices déterminés qui lui donnent le caractère d'un acte volontaire, qui se manifeste dans le monde extérieur qui précède l'acte d'exécution et ne représente pas son commencement, qui d'une manière déterminée contribue à l'acte d'exécution de l'infraction et qui par lui-même ne représente pas une action dangereuse de faire ou de ne pas faire qui exige l'intervention du droit pénal. Sa place dans la genèse et la réalisation de l'infraction est déterminée, d'une part, par la limite inférieure incontestée, qui commence à la sortie dans le monde extérieur de la décision criminelle sous forme d'acte matérialisé de la préparation. Or, d'autre part, sa limite supérieure vers la tentative est l'objet d'un grand nombre de malentendus. Dans cette controverse on peut rencontrer deux théories contradictoires: objective et subjective.

L'acte de préparation est parfois incriminé par le Code pénal. Dans ce cas l'acte de préparation ne représente pas une étape punissable du déclenchement de l'infraction, mais une infraction d'un genre spécial. L'objet de protection de cet acte représente une sphère déterminée des biens et des intérêts les plus importants pour le maintien de l'existence et de la sécurité de la société — de l'Etat. En vertu de ces traits caractéristiques cet acte peut être considéré comme un comportement humain (un acte) qui est en dehors de l'essence de l'infraction et qui sert de moyen facilitant sa réalisation dans lequel s'exprime la présomption de droit pénal et qui renferme le degré du danger social qui exige l'intervention de la société — de l'Etat par la voie de la sanction pénale.

Dans la législation pénale yougoslave d'après-guerre l'acte de préparation est punissable dans les conditions déterminées (article 20 du Code pénal général). Or, le Code pénal incrimine, dans les conditions déterminées, l'acte de préparation en tant qu'infraction d'un genre spécial, à savoir lorsque la protection des biens et des intérêts pour notre société — l'Etat — est en question.